

A területi igazságos átmeneti tervek helyzete Közép- és Kelet-Európában

Frissítve: 2021. március 3.

Bevezetés

Az Európai Unió tagállamainak területi igazságos átmeneti terveket (más néven: méltányos átállás területi tervek) kell készíteniük, hogy hozzájuthassanak a 17,5 milliárd eurót kitevő Méltányos Átállást Támogató Alaphoz (Just Transition Fund, MÁTA). A terveknek be kell mutatniuk a várható átállási folyamatot, a leginkább érintett területeket és a hatások teljes spektrumát, a tervezett beavatkozásokat, és hogy hogyan biztosítják a részvételt, a monitorozást (nyomon követést) és az értékelést. A területi igazságos átmeneti tervek szubregionális (NUTS-3, hazánkban megyei) szinten készülnek, ezért az országoknak minden egyes olyan térségre külön tervet kell kidolgozniuk, amelyben igénybe kívánják venni a Méltányos Átállást Támogató Alapot.

A Közép- és Kelet-európai Bankfigyelő Hálózat (CEE Bankwatch Network) aktívan részt vesz a területi tervek kidolgozásának folyamatában a MÁTA rendelettervezetének 2020. januári megjelenése óta. Az Európai Bizottság bejelentette, hogy technikai segítségnyújtást fog biztosítani a területi tervek kidolgozásához¹ az ezt igénylő 18 tagország számára, hogy a tervek az év vége előtt elkészülhessenek. 2020 júliusában a Bankfigyelő kiadott egy kisokost, amely a terv fejezeteihez fogalmaz meg ajánlásokat². Azonban a tervek készítését segítő tanácsadók kiválasztása nem történt meg novemberig, és 2020. októberi kiadványunk rámutatott, hogy akkoriban a folyamat a legtöbb tagországi szereplő számára talányos volt³.

Miután a MÁTA-t az Európai Bizottság terjesztette elő, a javaslatot – a pénzügyi előirányzatra is kiterjedően – az Európai Parlament és a Tanács kiegészítette. A decemberi háromoldalú

¹Európai Bizottság, [Commission supports Member States in their transition to a climate-neutral economy](#), 2020. május 7.

²Bankwatch, [Territorial Just transition Plan Checklist](https://mtvsz.hu/uploads/files/Meltanyosatallas_teruletitervek_Kisokos_2020osz.pdf), 2020. július 23., magyarul: https://mtvsz.hu/uploads/files/Meltanyosatallas_teruletitervek_Kisokos_2020osz.pdf

³Bankwatch, [Status of the Territorial Just Transition Plans in central and eastern Europe](#), 2020. október 14.

egyeztetések során sikerült politikai szinten megállapodásra jutni, amelyben kizárták a fosszilis tüzelőanyagok támogathatóságát⁴. Azóta az országok igyekeztek kialakítani terveiket, és többségük igazságos átmenet operatív programot is tervez.

A jelen anyagban elemezzük, hogyan áll a területi igazságos átmeneti tervek kidolgozása hat közép- és kelet-európai országban: Bulgáriában, Csehországban, Észtországban, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában. Először minden ország esetében ismertetjük a folyamat hivatalos tervét, amelyek, bár hasonlóak, mégis különböző szereplőkkel és határidőkkel dolgoznak. Megnézzük, hogyan működnek a tájékoztatás és a tervezés céljából létrehozott munkacsoportok, és mire van szükségük ahhoz, hogy hatékonyan befolyásolhassák a tervek tartalmát. A következő fejezetben elemezzük az egyes térségekben a részvételt biztosítani hivatott eszközöket, és rámutatunk, hogy mi működik jól, mi kevésbé. Az anyag a tagállami hatóságoknak és az Európai Bizottságnak szóló ajánlásokkal zárul, melyek a területi igazságos átmeneti tervek minőségét leginkább veszélyeztető három tényezőre irányulnak: a gyatra részvételre, az ipar aránytalan befolyására és arra, hogy mindent a munkahelyteremtésnek rendelnek alá.

A folyamat kialakítása

Észtország kivételével (amely nem igényelt ilyet), minden általunk vizsgált ország szerepel a tervek megalkotásához EU-s segítségnyújtási támogatásban részesülő 18 ország listáján. Fontos leszögezni, hogy a szakértőknek nem feladatuk a tervek megírása; ők az illetékes tagállami hatóságokat hivatottak támogatni a területi tervek kidolgozása során.

Csehországban és Romániában a technikai segítségnyújtást biztosító konzorciumot a “Frankfurt School of Management and Finance”, amely az előbbi országban a prágai Cseh Műszaki Egyetemen, a Cambridge Econometrics és a Trinomics tanácsadó cégekkel alkot konzorciumot, az utóbbiban az Eurommal, az MKBT: Make Better tanácsadó céggel és a Cambridge Econometrics-szel szövetkezett. Bulgáriában és Szlovákiában a PwC kiválasztott tanácsadó, Magyarországon még nem hozták létre a kilétét.

A folyamatot koordináló központi kormányzati hivatal országonként eltérő:

- Bulgária: Energiaügyi Minisztérium.
- Cseh Köztársaság: Regionális Fejlesztési Minisztérium. Azonban a múlt év végén a minisztérium létrehozott egy “Átállási Platformot” is, amely az Igazságos átmenet operatív program elkészítéséért és végrehajtásáért, valamint a területi tervek kidolgozásához szükséges részvételi folyamat kialakításáért felel. Jelenleg nem egyértelmű, hogy az “Átállási Platform” tagjai képesek lesznek-e együttműködni a tanácsadóval. Egyelőre ugyanis nem ez a helyzet: a Platform tagjai nem látnak rá a tanácsadó munkájára. Eleddig a Minisztérium nem szervezett szorosabb együttműködést a Platform és a tanácsadó között, és nem hangolta össze munkájukat.

⁴ Európai Bizottság, [Commission welcomes the political agreement on the Just Transition Fund](#), 2020. december 11.

- Észtország: a Pénzügyminisztérium rendszeresen munkacsoport-üléseket szervez, független tanulmányt készített az olajpala termelés hanyatlásának kitett térség kilátásairól, észrevételeket gyűjt, rendszerezi és beterjeszti azokat kormányzati elfogadásra.
- Magyarország: Innovációs és Technológiai Minisztérium.
- Románia: Beruházás-ügyi és Európai Projektekért Felelős Minisztérium. A tanácsadó, saját kutatása, az illetékes érdekelt felekkel folytatott kétoldalú telefonos egyeztetések és a minisztériumon keresztül a munkacsoportoktól kapott észrevételek alapján készít anyagokat és küldi azokat kizárólag a minisztériumnak. A tanácsadó által készített anyagok nem nyilvánosak: a munkacsoportok semmit sem kaptak a tanácsadótól közvetlenül, és a minisztérium sem tette ezeket az anyagokat nyilvánossá.
- Szlovákia: Befektetési, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztérium. A munkacsoportok tagjainak és más érdekelt felek észrevételeit a tanácsadók által szervezett, de a minisztérium képviselőjének részvételével zajló interjúk során gyűjtik be a tanácsadók. A munkacsoportok semmit sem kapnak közvetlenül a tanácsadóktól, kizárólag a minisztériumon keresztül jutnak információhoz.

Az egyes országokban a következő térségek készítenek területi igazságos átmeneti (méltányos átállás) tervet:

- Bulgária: Dél-Nyugat (beleértve a Pernik-Kjusztendil szénrégiót) és Sztara Zagora;
- Cseh Köztársaság: Ústecký (amely magában foglalja az észak-csehországi szénmedencét), Moravskoslezský és Karlovarský;
- Észtország: Ida-Viru megye;
- Magyarország: Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves (ahol a Mátrai Erőmű található) és Baranya;
- Románia: Hunyad (Zsil-völgy, kőszénbányász térség), Gorj (lignit), Dolj, Galați, Prahova és Maros;
- Szlovákia: Felső-Nyitra, Besztercebányai, Kassai és Pozsonyi kerület.

A tervek elkészítésének **ütemezése** is eltér országonként. Észtország, mivel nem igényelt technikai segítségnyújtást az Európai Bizottságtól, minden más országnál korábban munkához látott, 2020. június 26-án. Azóta öt munkacsoport ülést szerveztek (augusztusban, szeptemberben, novemberben, januárban és februárban), hogy rátaláljanak az ipar, a vállalkozások, a szociális kérdések és a környezet szempontjából is megfelelő megoldásokra. A kormány 2021 áprilisára tervezi elfogadni a területi tervet, majd 2021 augusztusára vagy szeptemberére véglegesíteni, a Bizottság észrevételeinek beépítését követően.

Csehország, Románia és Szlovákia, a legtöbb európai országhoz hasonlóan májusban vagy júniusban tervezik benyújtani terveiket a Bizottságnak jóváhagyás céljából. Bulgária azonban bejelentette, hogy a terveknek 2021 novemberére készen kell lenniük és jóváhagyással rendelkezniük, ezért lehetséges, hogy itt a területi terveket őszre elkészítik. Bulgáriában 2020. december 4-én indult a tervezés egy bevezető találkozóval, amelyet a PwC Bulgaria szervezett az energiaügyekért felelős miniszterhelyettes részvételével.

Bár a Bizottság és több ország sem hozta nyilvánosságra, hogy pontosan mire terjed ki a Bizottság technikai segítségnyújtása, különböző országok több tanácsadója azonos tartalmú ajánlatot tett. Ezért feltételezhetjük, hogy minden országban a következő termékek elkészítése várható:

Termék	Határidő
1. dokumentum: Indító jelentés	Referencia dátum + 1 hó
2. dokumentum: Jelentés az érdekelt felek bevonásáról	Referencia dátum + 2 hó
3. dokumentum: Jelentés a klímasemlegességet célzó átállási folyamatról	Referencia dátum + 3 hó
4. dokumentum: Jelentés a leginkább érintett térségek kihívásairól, szükségleteiről és cselekvési terveiről	Referencia dátum + 6 hó
5. dokumentum: Zárójelentés	Referencia dátum + 7 hó

A fenti dokumentumokat a tanácsadók készítik és nyújtják be a technikai segítségnyújtás kedvezményezettjeinek (azaz az adott országban illetékes minisztériumnak), valamint az Európai Bizottságnak észrevételezés és javaslattétel végett; ezután kerülhet sor ezek elfogadására. Szlovákiában az első három benyújtandó dokumentumnak 2020 novemberére, decemberére, ill. 2021 januárjára el kellett volna készülnie, míg a többi 2021 áprilisában és májusában esedékes. Hasonló határidőket szabtak Romániában is.

Noha a **bolgár** ütemterv még nem nyilvános, a következő tervezett lépések mégis elég egyértelműek. A tanácsadó, az Energiaügyi Minisztérium, a Regionális Fejlesztési Minisztérium, a Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztérium a Gazdasági Minisztérium és a települési önkormányzatok térségi szemináriumokat fognak szervezni. Ezek célja a fenti táblázat utóbbi négy sorában felsorolt dokumentum elkészítése, mivel az első a tanácsadó független és önálló munkája.

Csehországban a tanácsadó három térségi és három országos műhelyt hivatott szervezni márciusban. Romániában, a március végi térségi műhelyeken és a májusi országos műhelyen kívül a tanácsadó kétoldalú egyeztetéseket is tart számos érdekelt féllel. A szlovákiai tanácsadó a fenti dokumentumokon túl adatbázist készít az esetlegesen érdekelt felekről és segít a kommunikációs anyagok kidolgozásában.

Szlovákiában a Beruházásügyi Minisztérium koordinálja a munkacsoportokat. A négy térségi (kerületi, NUTS 3 szintű) önkormányzat szintén szerepet kapott a munkacsoportok irányításában, hogy a szinergiákat és az eredményeket hasznosítsák az Európai Strukturális és

Beruházási Alapok programozásához szükséges területfejlesztési dokumentumok kidolgozása során.

Magyarországon 2021 februárja óta intenzíven zajlik és várhatóan 2021 áprilisában zárul a három területi méltányos átállási tervezési folyamat a tanácsadó (KPMG konzorciuma) közreműködésével, miután minden megyében interjúkat és szakértői műhelyeket szerveztek az érdekelt felek részvételével. A három területi igazságos átmeneti terv várhatóan az új Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP Plusz) 5. prioritásának (Igazságos átmenet) mellékletét képezi. Egy új Life+ projekt további tartalmat szolgáltat a folyamat számára.⁵

Munkacsoportok

A területi igazságos átmeneti tervek kidolgozása során a részvételi folyamatot biztosítandó, minden országban munkacsoportokat hoztak vagy hoznak létre. A munkacsoportok feladata, hogy információkat nyújtsanak a tervekhez, valamint a tanácsadók segítségével felülvizsgálják a hatóságok által elkészített anyagokat.

Romániában részletes tervezési naptárat kaptak a munkacsoportok. A kormány álláspontja szerint a tanácsadónak a folyamat minden szakaszában részt kell vennie, de ennek mikéntje nem egyértelmű. Mostanáig a munkacsoportok koordinátorai (a megyei tanácsok) kérték be a tagok észrevételeit (a tanácsadó bevonása nélkül) a határidő előtt néhány nappal – így rendszerint túl kevés időt biztosítva az érdemi észrevételezésre –, majd küldték feltehetőleg az információt a minisztériumnak. A Gorj megyei munkacsoport februárban személyes részvétellel zajló ülést tartott, amelyen a tanácsadó nem vett részt. A munkacsoport tagjait egyelőre nem tájékoztatták arról, hogy a kért információkat mikor továbbították a minisztériumnak, ill. hogy a beküldött észrevételeket figyelembe vették-e. Az sem világos, hogy a minisztérium mit kezd a begyűjtött észrevételekkel, és hogy mikor bocsátják egyeztetésre a területi igazságos átmeneti terv első változatát.

Az alábbi táblázat utolsó oszlopa tartalmazza azokat a határidőket, ameddig a munkacsoportoknak az egyes információkat be kell küldeniük a Beruházás-ügyi és Európai Projektekért Felelős Minisztériumnak. A MÁTA rendelet egyetlen cikke, amelyhez jelenleg nem társítanak egyeztetést, a 7 (2) f, *„a partnerségi megállapodásokból álló irányítási mechanizmusok, a tervezett nyomkövetési és értékelési intézkedések, valamint a felelős szervek ismertetése”*. Nem világos, hogy hogyan fog felállni a kormányzati struktúra.

⁵ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210205/evtizedes-atalakitasba-fogott-a-matrai-eromu-kiemelten-fontos-a-munkahelyek-vedelme-468472> és https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/kilenc-evig-tarto-atalakitas-indult-matrai-eromubben-unios-penzbol.722820.html

A MÁTA rendelet vonatkozó cikke	Részfolyamat	Határidő (2021)
7 (2) b	Az átállási folyamattal leghátrányosabban érintett térségek kiválasztásának indoklása.	jan. 15.
7 (2) c	az átállásból adódó kihívások felmérése – ideértve a klímasemleges gazdaságra való átállás társadalmi, gazdasági és környezeti hatásait –, valamint a potenciálisan érintett munkahelyek és megszűnő munkahelyek számának becslése, a fejlesztési szükségletek azonosítása	febr. 1.
7 (2) d	a klímasemlegesség eléréséhez 2030-ig teljesítendő fejlesztési szükségletek és célkitűzések	febr. 15.
7 (2) e	az egyéb nemzeti, regionális vagy területi stratégiákkal és tervekkel való összhang felmérése	febr. 26.
7 (2) g	a tervezett művelettípusok és az átállás hatásának enyhítéséhez való várható hozzájárulásuk ismertetése	márc. 15.
7 (2) h	a kkv-któl eltérő vállalkozások termelőberuházásaihoz nyújtott támogatás esetén az ilyen műveletek és vállalkozások felsorolása és indoklása	márc. 29.
7 (2) i	az üvegházgáz-kibocsátás csökkentését szolgáló beruházások/műveletek teljes körű felsorolása és indoklása	ápr. 9.
7 (2) j	szinergia és komplementaritás egyéb uniós programokkal és a méltányos átállási mechanizmus egyéb pilléreivel	ápr. 16.

A Beruházás-ügyi és Európai Projektekért Felelős Minisztérium által szervezett online indító találkozóra mind a hat térséget meghívták, és széleskörű zavart keltett, hogy a szereplők többsége nem értette, mi lesz a következő lépés a találkozó után. A munkacsoportok létszáma meglehetősen nagy a szénrégiókban: Hunyad megyében 45 tagja, Gorj megyében 24 tagja van, a gazdasági szereplők jelentős túlsúlyával. Bár a magánszféra ilyen túlsúlya általában veszélyezteti a közérdek érvényesülését, jelen esetben kedvezőnek tekinthető a helyi vállalatok bevonása, mivel a stratégiákat általában olyan állami szereplők és tanácsadók tervezik, akik nem feltétlenül látják át az adott térség specifikus, helyi szükségleteit és lehetőségeit.

A munkacsoportokat a megyei tanácsok koordinálják. Az ország 40 megyéből áll, a megyei tanácsokat választott képviselők alkotják, köztisztviselőket foglalkoztatnak, és általában a megye több települését érintő ügyekért felelősek. Eddig a Bankfigyelő által vizsgált két megyei munkacsoportért (Gorj és Hunyad) felelős megyei tanácsok kiküldték a tagoknak a megfelelő kitöltendő formanyomtatványokat, azonban néhány további iránymutatást is mellékeltek, miközben a határidőket teljesen figyelmen kívül hagyták, esetenként akár másnapra kérve a

visszaküldést. A Gorj megyei tanács egy hatékony, személyes találkozót is rendezett, amelyen hangsúlyosan kérték a magánszférát projektötletek előterjesztésére.

Bulgáriában jelen tanulmány írása idején hozták létre a munkacsoportokat. Bár a csoportok kialakítása még nem végleges, a tanácsadók már számos önkormányzatnak, tudományos szervezetnek, civil szervezetnek és vállalkozásnak küldtek már meghívót az üléseken való részvételre. A folyamatot irányító csapat 15 főből áll: a PwC nemzetközi szakértői, a minisztériumok képviselői és energetikai szakértők. Vannak köztük tudósok, üzletemberek, az energiaágazat korábbi vezetői, sőt, szénmérnökök két korábbi igazgatója, akik a szénipar fenntartását szorgalmazzák.

Szlovákiában van egy országos munkacsoport, amelyet nyolc minisztérium és négy térségi munkacsoport képviselői alkotnak. Mind a négy térségi munkacsoport részt vett a 2020. novemberi indító találkozón. A felső-nyitrai csoportnak 12, a besztecebányainak 23, a pozsonyinak 10, a kassainak 18 tagja van, de a minisztérium és a tanácsadók igyekeznek több érdekelt felet bevonni. 2021 februárjában sor került egy a részvételről szóló egyeztetésre is a Belügyminisztérium alatt működő, a civil társadalom fejlesztéséért felelős ombudsmannal.

Noha Csehországban a Regionális Fejlesztési Minisztérium felel a területi igazságos átmeneti tervek kidolgozásáért, a Környezetvédelmi Minisztérium is fontos szerepet játszik ebben, mivel az koordinálja az Igazságos Átmenet Operatív Programot. Az Átállási Platformnak 39 tagja van, közülük egyetlen egy származik a civil szférából: a Közlekedési és Energia Központ (Centrum pro dopravu a energetiku) munkatársa. Azonban nem minden ágazat alulreprezentált: örvendetes, hogy két megújuló energiával foglalkozó vállalkozói szövetség (Svaz moderní energetiky and the Chamber of Renewable Energy Sources) és a cseh Helyi Akciócsoportok Országos Hálózata polgári egyesület is a Platform tagja. Érdekes módon a három szénrégió területi hatóságai mindössze négy helyet foglalnak el, és a polgármesterek érdekei csak két helyet kaptak, a Cseh Városok és Települések Szövetsége, valamint a helyi önkormányzatok egyesülete (Sdružení místních samospráv) képviselőinek személyében.

A fenti példákkal szemben **Észtországban** kiegyensúlyozottabbnak tűnik a folyamat. A folyamatot a Pénzügyminisztérium irányítja, és országos irányító bizottságot hoztak létre a területi terv kidolgozásának koordinálására. A bizottság feladata, hogy begyűjtse a releváns érdekelt felek észrevételeit, szükség esetén további tanulmányokat rendeljen meg és az összes véleményt benyújtsa a kormánynak a végső döntés meghozatala céljából. A folyamat összhangban van azzal a helyi szintű, ugyancsak jelenleg zajló munkával, amelynek célja a regionális fejlesztési terv frissítése további forgatókönyvek – pl. üzleti megközelítés, szénmegkötés és használat, zöld és oktatási szempontok – beépítésével. Az országos és a helyi szintű találkozók tartalmára vonatkozó információk egyaránt megtalálhatók az ezekre a célokra kialakított honlapokon.

Az országos irányító bizottságnak 21 tagja van: országgyűlési képviselők, minisztériumok, egy helyi önkormányzati szövetség, egy zöld civil szervezet, egy helyi vállalkozói egyesület, egy helyi iparterület-fejlesztési egyesület, egy szakképző intézmény, egy kereskedelmi egyesület, a szakszervezetek egy képviselője, egy tudományos egyesület képviselője és egy vegyipari szövetség. Az országos irányító bizottság átlagosan havonta ülészik, a megtárgyalandó

anyagokat közvetlenül megküldik a munkacsoport tagjainak körülbelül egy héttel az ülés előtt. Ezután még egy hét áll rendelkezésre észrevételek megfogalmazására. Van egy levelezőlista is a viták lefolytatására. Bár a folyamat elején nem képezte vita tárgyát az olajpala kivezetésének dátuma, 2021-ben az új kormány az olajpala különböző típusaira eltérő határidőket javasolt, 2035-re, ill. 2040-re.

Minisztériumok szerveztek országos eseményeket, helyi önkormányzatok térségi rendezvényeket, legjobb tudásuk szerint. Egy független agytrösztöt bíztak meg a térségi jelentés összeállításával – a jelentés szabadon hozzáférhető online. A regionális hatóságok is rendeltek két tanulmányt: egyet az üzleti szféra diverzitása növelésének módjairól, egy másikat a szénmegkötés lehetőségeiről, a technológia magas költségei és nem bizonyított előnyei ellenére. Környezetvédő szervezetek a térség zöld alternatíváit felvázoló tanulmányt rendeltek. A helyi vállalkozói központ mindhárom tanulmányt felhasználja a regionális fejlesztési terv frissítését támogató egységes anyaghoz.

Részvétel

Bulgáriában még nem biztosított a megfelelő részvétel. Csak online egyeztetéseket tart a tanácsadó, aki hivatalos meghívó leveleket küld az önkormányzatoknak, vállalkozói szövetségeknek, civil és tudományos szervezeteknek. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy érdemi bevonást, részvételt eredményezzen – a tervek által fejleszteni kívánt térségek lakosaihoz nem vagy alig jut el az információ. Például kisebb városok mint Galabovo és Radnevo önkormányzatai a tanácsadóktól várták, hogy megírják a térségükre vonatkozó terveket. A munkacsoportokba be nem vont helyi civil szervezetek nem láttak semmit a tervekből. Ehelyett a koordináló testülettel való személyes kapcsolatokra hagyatkoznak, valamint a korábbi munkakapcsolatokból ismert önkormányzatokkal való kommunikációra.

A **csehországi** tanácsadó működését nehéz volt megérteni, mivel a folyamat nem nyilvános. Bár az Átállási Platform lett volna hivatott biztosítani a részvételt, nem ismeretes, hogy milyen eszközeik vannak a részvétel előmozdítására. A legfontosabb tisztázatlan kérdések: kiket kellene bevonni, hogyan érvényesítsék a partnerség elvét, mit hozzanak nyilvánosságra, mikor és hogyan léphetnek be a különböző érdekcsoportok a folyamatba, milyen szempontokat kell figyelembe vennie a Platformnak a résztvevők csoportja tagjainak kiválasztása során.

Következésképpen azok a helyiek, akik gyakran érdeklődnek a térségükben zajló dolgok iránt, nem igazán vannak tisztában a területi igazságos átmeneti tervek készítésével és azzal, hogy hogyan vehetnének részt a folyamatban. Benyújthatnak projektjavaslatokat és beszélhetnek a térségi hatóságok területi tervekért felelős munkatársaival, de a teljes folyamat a többségük számára túlságosan elvont marad. Az Átállási Platform tagjai láthatják és véleményezheti a cseh területi igazságos átmeneti terveket, azonban a minisztérium még nem hozta ezeket nyilvánosságra.

Ahogy az a korábbi fejezetekből is kitűnik, a hat ország közül az **észtországi** folyamat van legjobban megtervezve. Azonban még itt sincs módszeres folyamat, amely biztosíthatná bárki számára a hozzászólást. A tervek munkaváltozatait megküldik és bemutatják a munkacsoport

tagjainak, a találkozókön és emailben begyűjtik az észrevételeket, majd formázás után továbbküldik a kormánynak döntéshozatal végett. A munkacsoport tagjai felelősek az aktív részvételükért. Valójában ez az eljárás azt eredményezte, hogy nincs közös, átfogó jövőkép az energiaátmenet folyamatáról: minden érdekelt fél a saját jövőképe szerinti forrásfelhasználást szorgalmazza.

A térség lakosai egy szélesebb „platformhoz” kapcsolódhatnak, amely szintén kb. havonta ülészik, de ezen is leginkább ugyanazok az emberek vesznek részt, akik az országos munkacsoportban is. Csupán néhány résztvevő tekinthető valóban helyi lakosnak. A helyiek többsége nem túl bizakodó a folyamatot illetően, mivel az olajipar azt sulykolja, hogy „a méltányos átállás (igazságos átmenet) túl kevés pénzt hoz, és amúgy sincs alternatívájuk a fosszilis energiahordozóknak”. Ez akkor változhat meg, amikor majd az emberek ténylegesen látják az ígért támogatásokat materializálódni.

2021 februárjában tíz, a méltányos átállással (igazságos átmenettel) és/vagy kapcsolódó témákkal (energiaszegénység, levegőminőség és tiszta fűtés) országosan és/vagy a három érintett megye valamelyikében foglalkozó **magyar** civil szervezet közös levélben fejezte ki a területi igazságos átmeneti tervek kidolgozásának folyamatában érdekelt és érintett félként való részvételiránti szándékát. Egyértelmű szándék van a helyi, térségi és országos érintett érdekelt felek, így a civil szervezetek bevonására például a megyei munkacsoportokon keresztül. Több civil szervezet, akárcsak a Magyar Természetvédők Szövetsége, tájékoztatta már a három megye releváns érdekelt feleit és a közvéleményét a területi igazságos átmeneti tervek készítésének szabályairól és folyamatáról.

A két **romániai** szénrégióban, amelyekre területi igazságos átmeneti tervek készülnek, nagyon hasonló a helyzet. Hunyad megyében nem biztosított a részvétel, mivel a dokumentumokat csak kevéssel a határidő előtt küldik meg. Lehetetlen ellenőrizni, hogy az észrevételeket milyen módon vették figyelembe, ha egyáltalán. Gorj megyében is formális a részvétel a határidők szűkössége miatt. Ennek orvoslására a megyei tanács online eszközt alkotott az érintettek projektötleteinek begyűjtésére, és ezt az eszközt a helyi médiában fogja népszerűsíteni.

A helyiek bevonása sem ideális. A Hunyad megyei Valea Jiului Implicată (Zsil-völgyi Érintettek) civil szövetség jól átlátja a folyamatot, és érdemi észrevételeket tett az anyagokhoz. Nem tudni, más szereplők mennyire látják át a folyamatot; az erőművek és bányák fenntartóit és szakszervezeteit nem vonták be. Gorj megyében nincs ilyen civil koalíció, de a bevonás szintje sokkal magasabb, a magánszféra és a hatóságok sokkal jobban átlátják a folyamatot.

A **Szlovákiában** alkalmazott, némileg eltérő megközelítés, amely szerint a tanácsadó, a kormányzat képviselője és egy érintett fél között háromoldalú egyeztetéseket tartanak, mélyebb tartalmú észrevételek begyűjtésére ad lehetőséget. A Föld Barátai például már két ilyen találkozón vett részt (decemberben és januárban), mindegyik 90 percnél hosszabb volt. Ez lehetővé tette, hogy a szervezet ismertesse a területi igazságos átmeneti tervvel kapcsolatos elvárásait és az energiaágazat dekarbonizációja, a negyedik generációs távfűtés, a kapacitásépítés és a megújuló energiahordozók alkalmazása terén végzett tevékenységét.

A folyamat fénypontja az volt, hogy a kormányzat konkrét külön erőfeszítéseket tett azért, hogy elérje a térség helyi szereplőit, akik ennek hiányában valószínűleg nem látták volna át a folyamatot. A kormány a folyamatot ismertető tájékoztatót készített, melyet 2021 februárjában megküldött a négy térségi (kerületi) önkormányzatnak, az érintett térségek minden városának, a releváns civil szervezeteknek és a szlovák városok és települések szövetségének azzal a kéréssel, hogy tegyék fel honlapjukra, és terjesszék tovább⁶.

Ajánlások

Mivel minden országban legalább minimális szinten átlátható a területi igazságos átmeneti tervek kidolgozása, ezért értékelhető a folyamat eddigi alakulása. Miközben minden térségnek megvannak a sajátosságai, számos közös problémát találtunk, amelyeket valamilyen szinten mindenhol orvosolni szükséges.

1. **Részvétel.** Bár minden országban a helyzet javulása tapasztalható legutóbbi, 2020. októberi elemzésünk óta, mégse biztosított mindenhol az összes érintett érdemi részvétele. Ebből a szempontból Észtország és Szlovákia áll legközelebb a jó gyakorlathoz Közép- és Kelet-Európában, de még ott sem egyértelmű, hogy a nem állami szereplők mennyiben kapnak lehetőséget arra, hogy érdemben befolyásolják a tervek végleges változatát, vagy esetleg észrevételeiket csak részben veszik figyelembe.

Szlovákia már tett lépéseket ezen aggályok orvoslására: az első két elkészítendő dokumentumot megküldték a munkacsoportoknak véleményezésre, márciusra a Méltányos Átállást Támogató Alapot ismertető műhelyeket terveznek, online kérdőívet fognak terjeszteni az észrevételek széles körének begyűjtésére (így áthidalva a COVID-19 okozta kihívásokat), és a minisztérium igyekszik új módokat felkutatni a fiatalok bevonására az Európai Bizottság egy friss anyaga⁷ alapján. Minden országnak elérhetővé kell tennie az egyes munkafázisokhoz tartozó tanácsadói dokumentumokat az érdekeltek számára, különben nem világos, hogy milyen mértékben használják ezeket az alapvető dokumentumokat sorvezetőként a tervek elkészítéséhez. Mivel a kormányok többsége nem hozza nyilvánosságra a tanácsadói anyagokat, a technikai segítségnyújtást finanszírozó Európai Bizottságnak fel kellene emelnie a szavát, hogy a pénze ne menjen veszendőbe.

Más országokban nem árnyalt a helyzet (nemcsak apró hiányosságok vannak): Bulgáriában a tanácsadók munkájáról és az ipar közreműködéséről szóló hivatalos és hozzáférhető információ hiánya nagy gond. Az információk nagy részét Magyarországon se hozták nyilvánosságra. Romániában a munkacsoportok koordinátorai kéthetente kérnek információkat a tagoktól, gyakran nagyon szűkös határidővel, de hogy ezekből

⁶A Szlovák Köztársaság Befektetési, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztériuma, [Podporný dokument k určeniú rozsahu podpory z Fondu na spravodlivú transformáciu](#), 2021. február 9.

⁷Európai Bizottság, [Youth for a Just Transition](#), Regionális és Várospolitikai Főigazgatóság (DG REGIO), 2021. január

mit továbbítanak a minisztériumnak és a tanácsadónak, azt nem tudni, mint ahogy azt sem, hogy a kormányzat hogyan dolgozza fel a kapott észrevételeket.

Jó irány a legjobb megoldások felkutatását célzó műhelyek szervezése, ahol valós párbeszéd alakulhat ki az érdekelt felek között. Azonban Közép- és Kelet-Európában gyakran tapasztaltuk, hogy a műhelyek célja csupán az érdekeltek tájékoztatása az elvégzett és tervezett munkáról, anélkül, hogy érdemi lehetőséget adnának nekik a dolgok megváltoztatására. Más esetekben néhány előadó kisajátítja a vitát, és a facilitátor nem biztosítja, hogy mindenkit meghallgassanak. A műhelyek szervezőinek biztosítania kellene, hogy mindenki szót kaphasson, és be kellene mutatniuk, hogy ennek a párbeszédnek a kimenetei hogyan tükröződnek majd az igazságos átmeneti tervek továbbfejlesztésében, kidolgozásában.

További, csekély erőfeszítést igénylő intézkedésekkel is biztosítható a jobb részvétel: honlapok létrehozásával és az összes információ online közzétételével, mint Észtországban, az érdekelt felek számára érthető módon és nyelven bemutatva a tervezetet, vagy társadalmi bevonási útmutató és stratégia készítésével, ill. a helyi szereplők közvetlen megkeresésével, hogy észrevételeik meghallgatásra kerüljenek, mint Szlovákiában.

2. **Az ipar megmentése.** Az EU-s költségvetés többi részéhez viszonyítva, a Méltányos Átállást Támogató Alap elenyésző – mindössze 1-3%. Ez az összeg nem elegendő ahhoz, hogy a szennyező iparágaktól még mindig függő térségek átállását és fellendítését támogassa. Ezért azt javasoljuk, hogy az érintettek kezdjenek a MÁTA-n túl azt kiegészítő, más EU-s és nem EU-s forrásokat is keresni⁸.

Még ez a kicsi összeg is veszélyben van. **Észtországban** nyomás van a Méltányos Átállást Támogató Alapon, hogy annak mintegy 70%-át ipari intézkedésekre fordítsák, és csupán 30%-át a természeti környezetre. A munkacsoportok számos tagját a területi tervek semmi más intézkedése nem érdekli, csak amelyekben a „munkahely” szó szerepel. Azonban az igazságos átmenetnek túl kell mutatnia a munkahelyteremtésen: biztosítania kell azt is, hogy az infrastruktúra, az átképzés és az oktatás minősége, a környezet állapota és általában az életminőség is javuljon.

A kormányzati nyilatkozatok alapján **Magyarország** a MÁTA és a Modernizációs Alap forrásainak egy részét a Mátrai Erőmű telephelyének átállítására ill. az ahhoz köthető átképzésre, foglalkoztatásra kívánja fordítani. E két alap az igazságos átmeneti terveket készítő megyék akár nagy szennyező ipari létesítményeinek (pl. cementgyárak) kibocsátás-csökkentő (de nem feltétlen teljes klímasemlegességi) átalakítására ill. foglalkoztatás-átképzéseire is költhető, ha azok az adott megyék legnagyobb munkáltatói közé tartoznak, és súlyosan érinti őket az energiaátmenet. Még nem nyilvánosak a forráselosztási tervek, de a fentiek miatt fennáll a veszélye, hogy a MÁTA

⁸ Alexandru Mustăţă, [Pathways for Just Transitions in South East Europe](#), Bankwatch Romania, 2020. december 14.

oroszlánrészét Magyarországon a nagy szennyező iparágak kapják, a kisebb érdekérvényesítő képességű helyi közösségek, önkormányzatok háttérbe szorulhatnak.

3. Csak munkahelyek, vagy átállás fejlesztéssel?

Mindkét előbbi pont – a közvélemény csekély bevonása és a szennyező iparágak aránytalanul nagy befolyása – olyan terveket eredményezhet, amelyek nem tükrözik az érintett térség szükségleteit és fejlesztési lehetőségeit. Noha a munkahelyteremtés fontos a fosszilis energiahordozóktól függő térségekben, nem lehet ez az egyetlen cél.

Az ipari szereplők anyagi érdekeltsége megbújik a foglalkoztatási ígéretek vékony leple alatt. Azonban gyakran tapasztalható, hogy ezek a projektek nem képesek annyi munkahelyet teremteni, amennyit ígérnek⁹, miközben a munkahelyteremtés költsége magasabb, mint más ágazatokban. Ennek oka esetenként „a szennyező fizet” elv megkerülésének szándékában rejlik, mivel a vállalatok megpróbálnak közpénzhez jutni környezet-helyreállítási kötelezettségeik teljesítéséhez. Egyes térségekben hasznos lesz a környezet helyreállításába fektetni forrásokat, mivel ez az életminőséget is javítja.

Megfelelően elkészítve, a területi igazságos átmeneti tervek olyan átfogó dokumentumok lehetnének, amelyek helyesen azonosítják a térség átállása okozta kihívásokat és lehetőségeket. Mivel a folyamat időkényszer alatt zajlik és egyes kormányok partikuláris érdekeket részesítenek előnyben ahelyett, hogy az összes térségi szereplő szempontjait figyelembe vennék, fennáll a veszélye, hogy valódi átalakítási stratégia helyett az országok csak gyors pénzköltést lehetővé tevő projektlistát fognak leadni. Az Európai Bizottságnak nem szabad elfogadnia azon terveket, amelyek nem támogatják meggyőzően a dekarbonizációs folyamatot, ill. nem csökkentik a széntől, olajpalától és más fosszilis tüzelőanyagoktól való függőséget. A területi igazságos átmeneti tervek feladata, hogy az átállás pályáivéről, mérföldköveiről és céljairól megegyezés szülessen a beruházások jóváhagyása előtt.

Az anyag a Bankfigyelő összefoglalójának magyar kivonata https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2021/03/2021-03-03_Status-TJTPs_update3March_FINAL-1.pdf

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

based on a decision of the German Bundestag

⁹Ioana Ciută, Pippa Gallop, [The great coal jobs fraud \(2018 Update\)](#), Bankwatch, 2018. június 28.